

۹۴۹۹۴

برنامه کار کنونی وایپو در حوزه کپی‌رایت و حقوق جانبی

دکتر یورگن بلوم کویست

مقدمه

حمایت از کپی‌رایت گستره وسیعی از فعالیت‌های خلاقیت‌آمیز بشر را در بر می‌گیرد. به موجب «کنوانسیون حمایت از آثار ادبی و هنری برن» (که به اختصار «کنوانسیون برن» خوانده می‌شود)، این حمایت همه آثار ادبی و هنری را تحت پوشش قرار می‌دهد. اشکال گوناگون آفریده‌های خلاقیت‌آمیز، از جمله کتب، نرم‌افزارهای کامپیوتری، فیلم‌ها و آثار موسیقایی از آن جمله‌اند. حقوق مرتبط یا جانبی از آثار افراد دیگری که شایسته برخورداری از حقوق کپی‌رایت هستند حمایت می‌کنند. از جمله این افراد می‌توان به اجراکنندگان آثار اجرایی و نمایشی همچون بازیگران، رقاصان، آوازخوانان و موزیسین‌ها، تولیدکنندگان آوانگاشت‌ها و سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی اشاره کرد.

از هنگام تصویب کنوانسیون برن در اواخر سده نوزدهم، کپی‌رایت و حقوق جانبی، همواره همگام با فناوری‌ها و تحولات نوین، همچون عکاسی، ضبط صوتی، سینماتوگرافی، پخش رادیو و تلویزیونی، تکثیر به

شیوه فتوکپی، پخش ماهواره‌ای و کابلی و ضبط ویدیویی تکامل یافته‌اند. آخرین نوع از این تحولات ادغام کامپیوتر و فناوری‌های ارتباطی دیجیتال است. فناوری دیجیتال، پخش و بهره‌گیری از آفریده‌های فکری تحت حمایت را به صورت دیجیتالی از طریق شبکه‌های دو سویه امکان‌پذیر می‌کند. در حالی که انتقال متن، صدا، تصویر و برنامه‌های کامپیوتری از طریق اینترنت امری عادی شده است، این قضیه ممکن است به زودی و با رفع محدودیت‌های فنی ناشی از کوچکی مجاری انتقال در مورد آثار مورد حمایت کپی‌رایت و حقوق جانبی، رفته‌رفته، بخش عمده آنچه راکه از طریق اینترنت داد و ستد می‌شود به خود اختصاص دهد.

بدین ترتیب، بسیار حیاتی است که نظام حقوقی تغییر یابد تا بتواند در برابر محیط تکنولوژیک نوین به شیوه‌ای مؤثر و مناسب واکنش نشان داده و موجبات تداوم و تقویت فرآیند رشد و توسعه صنایع فرهنگی و اطلاع‌رسانی را که از حمایت کپی‌رایت و حقوق جانبی منتفع می‌شوند، فراهم آورد. تنها با دادن اختیارات معقول به صاحبان حقوق، برای کنترل فرآیند بهره‌گیری از آثارشان و نیز اجازه‌دادن به آن‌ها برای کسب منافع مادی از قبل آن آثار، می‌توان انگیزه تولید و توزیع آثار فکری خلاقیت‌آمیز را زنده نگاه داشت. در عین حال، بدین طریق، می‌توان تعادل مناسب بین حقوق خصوصی و منافع عمومی را نیز حفظ کرد.

در پاسخ به این چالش‌ها در دسامبر ۱۹۹۶ دو معاهده تحت حمایت سازمان جهانی مالکیت معنوی به تصویب رسید. یکی از این دو، یعنی «معاهده کپی‌رایت و ایپو» (WCT) به حمایت از مؤلفان آثار ادبی و هنری مربوط می‌شود. دیگری، یعنی «معاهده آثار اجرایی - نمایشی و آوانگاشت‌های ایپو» (WPPT) برخی «حقوق جانبی» را مورد حمایت قرار می‌دهد. در WPPT این حقوق عبارت‌اند از حقوق اجراکنندگان آثار اجرایی و نمایشی و حقوق تولیدکنندگان آوانگاشت.

گرچه در معاهدات WCT و WPPT قواعد اساسی روشن کننده و تضمین کننده حمایت از کپی رایت و حقوق جانبی در عصر دیجیتال پیش بینی شده، اما همچنان برخی مسائل حل نشده در سطح بین المللی وجود دارد. از جمله این مسائل می توان به مسؤولیت تأمین کنندگان خدمات کامپیوتری، موضوعات جدید و حقوق و مسائل مربوط به حقوق بین الملل خصوصی اشاره کرد. وایپو همچنان این مسائل را تحت بررسی دارد و در جستجوی راه حل هایی برای آنهاست.

تقویت WCT و WPPT

هدف از تصویب WCT و WPPT روزآمد کردن و تکمیل معاهدات عمده کنونی وایپو در حوزه کپی رایت و حقوق جانبی - یعنی «کنوانسیون برن» و «کنوانسیون بین المللی حمایت از اجرا کنندگان، تولیدکنندگان و آنگاشت و سازمان های رادیویی و تلویزیونی» (موسوم به «کنوانسیون رم»)، به منظور پاسخ به تحولات پدید آمده در عرصه فناوری و بازار است. از زمان تصویب این کنوانسیون ها در یک ربع قرن پیش، آثار جدید و بازارهای جدید و شیوه های جدید بهره گیری و توزیع ظهور کرده است.

معاهدات WCT و WPPT با اجماع نظر بیش از یکصد کشور جهان به تصویب رسیدند. این معاهدات منعکس کننده نوعی موافقت بین المللی گسترده در خصوص چگونگی حل مسائل مربوط به کپی رایت و حقوق جانبی در موقعیت کنونی و از جمله فضای دیجیتالی اند.

هر دو معاهده مذکور، کشورها را ملزم می کند که چارچوب حقوق اساسی را تأمین کنند و به آفرینندگان آثار اجازه دهند که شیوه های گوناگون استفاده و بهره گیری دیگران از آفریده های خویش را کنترل نمایند و یا در قبال آن پاداش مادی دریافت دارند. مهمتر این که در این معاهدات تأکید گردیده که صاحبان حقوق، به هنگام پخش آثارشان

از طریق فناوری‌های نوین و سیستم‌های ارتباطی همچون اینترنت نیز، همچنان به صورت مناسب و مؤثر مورد حمایت‌اند.

در معاهدات مزبور به روشنی تصریح گردیده که حقوق کنونی در محیط دیجیتالی نیز اعمال می‌شود. در عین حال، در دو معاهده مذکور حقوق آن‌لاین جدیدی نیز پیش‌بینی شده است. افزون بر این، به منظور ایجاد و حفظ تعادل منصفانه مابین منافع صاحبان حقوق و منافع عمومی، در این معاهدات تصریح شده است که کشورها در تعیین استثنائات و محدودیت‌های مربوط به حقوق در محیط دیجیتالی از آزادی عمل معقول برخوردارند. کشورها می‌توانند در شرایط مناسب در مورد استفاده‌هایی که به نفع عموم تلقی می‌شود، همچون اهداف آموزشی و پژوهشی غیر انتفاعی، استثنائاتی در نظر گیرند.

افزون بر این، معاهدات یادشده کشورها را ملزم می‌کنند که، علاوه بر تأمین خود حقوق، دو نوع متمم تکنولوژیک را نیز در مورد حقوق فراهم کنند. هدف از تعیین این دو متمم آن است که صاحبان حقوق بتوانند از فناوری به طور مؤثر در جهت حفاظت از حقوق خویش و نیز صدور مجوز آثارشان از طریق آن‌لاین بهره‌گیرند.

نخستین متمم که به ماده «ضد‌گریز» معروف است، به مسأله سرقت اطلاعات (Hacking) مربوط می‌شود. این متمم کشورهای عضو را ملزم می‌کند که حمایت‌های قانونی مقتضی و راه‌های اجرایی مؤثر را علیه گریز از اقدامات تکنولوژیک (همچون رمزگذاری) صاحبان حقوق در جهت حمایت از حقوق‌شان پیش‌بینی کنند. دومین نوع متمم تکنولوژیک با ملزم کردن کشورها به مانعت از تغییر و یا حذف عمدی «اطلاعات مدیریت حقوق» - اطلاعاتی که همراه هر اثر حمایت شده و نوع اثر، آفرینندگان آن، اجراکننده یا مالک و یا مدت زمان و شرایط استفاده از آن را مشخص می‌نماید - اطمینان و اصالت فضای آن‌لاین را تأمین می‌کند.

در بخش‌های دیگر این معاهدات، که خاص فضای دیجیتالی نیستند، حمایت‌های کامل‌تر و جدیدتری برای نویسندگان و اجراکنندگان و تولیدکنندگان آوانگاشت پیش‌بینی شده است.

معاهده WCT در تاریخ ۶ مارس ۲۰۰۲ قدرت اجرایی یافت. در مورد WPPT این تاریخ ۲۰ مه ۲۰۰۲ است. برای آن‌که هر یک از این معاهدات قدرت اجرایی یابند، باید ۳۰ کشور به آن پیوندند و یا آن را تصویب کنند. کشورهایی که به این معاهدات پیوسته‌اند تمام مناطق جهان را شامل می‌شوند و در میان آن‌ها، هم کشورهای در حال توسعه و هم کشورهای توسعه یافته به چشم می‌خورد.

وایپو متعهد است در جهت افزایش شمار کشورهای عضو این معاهدات به بیشترین حد ممکن تلاش کند تا بدین ترتیب حمایت از آفریده‌های خلاقیت آمیز بشر در همه جامیسر گردد. این طرح در «دستور کار دیجیتالی وایپو»، که در سپتامبر ۱۹۹۹ توسط کشورهای عضو تأیید شد، جایگاهی کلیدی دارد.

شماری از کشورها مفاد این دو معاهده را در قوانین داخلی خویش گنجانیده‌اند. از جمله این کشورها ایالات متحده آمریکا است که قوانین WCT و WPPT را، به عنوان بخشی از «قانون کپی‌رایت هزاره دیجیتالی» (DMCA)، در سال ۱۹۹۸ تصویب کرد. پارلمان اروپا و شورای اتحادیه اروپا نیز در سال ۲۰۰۱ دستورالعملی (موسوم به «دستورالعمل اروپا») را در خصوص هماهنگ‌سازی برخی ابعاد کپی‌رایت و حقوق جانبی در جامعه اطلاع‌رسانی به تصویب رساندند که قرار است تا تاریخ ۲۲ دسامبر ۲۰۰۲ به اجرا درآید. به همین ترتیب سایر کشورها نیز قوانین کپی‌رایت خویش را اصلاح کرده‌اند تا آن‌ها را با مفاد دو معاهده یادشده همسو نمایند.

اطلاعات مربوط به کشورهای عضو دو معاهده مذکور را می‌توان از دفتر بین‌المللی وایپو به دست آورد.

مسئولیت ارائه‌کنندگان خدمات آن‌لاین

در جریان کنفرانس دیپلماتیک در سال ۱۹۹۶، موضوع مسئولیت بالقوه ارائه‌کنندگان خدمات آن‌لاین در قبال تخلفاتی که از طریق خدمات آنان صورت می‌گیرد بسیار مورد بحث قرار گرفت. سؤالات مطرح از این قرار بود: آیا ارائه‌کنندگان خدمات، هنگام مبادرت به اعمالی که موجبات تکثیر یا پخش اثر را فراهم می‌آورد، خود حقوق انحصاری صاحبان حقوق را اعمال می‌کنند؟

صرف نظر از پاسخ این سؤال، آیا باید ارائه‌کنندگان خدمات را به جهت بهره‌گیری غیر مجاز از این حقوق توسط افرادی که از خدمات آنان استفاده می‌کنند، به لحاظ حقوقی، مسئول قلمداد کرد؟ اگر بله، به چه میزان؟ نتیجه نهایی کنفرانس دیپلماتیک ۱۹۹۶ آن بود که معاهدات یادشده در خصوص موضوع مذکور بی‌طرفی اختیار کرده و موضوع مسئولیت سرویس دهندگان را به قوانین داخلی کشورها و انهادند؛ لیکن در یکی از بیانه‌های مربوط به معاهده WCT به این موضوع اشاره شده و آمده است: «صرف تأمین امکانات فیزیکی مورد نیاز برای انتقال یک اثر، به خودی خود، به معنای انتقال اثر، آن گونه که از این معاهده و کنوانسیون برن مستفاد می‌شود، نیست». به نظر می‌آید که این بیانیه در مورد WPPT نیز قابل اعمال باشد.

بیانیه مزبور تصریح می‌کند که صرف تأمین امکانات کابلی مورد نیاز برای انتقال یک اثر به معنای انتقال آن نیست. در عین حال، بیانیه مذکور برخی فعالیت‌هایی را که ممکن است ارائه‌کنندگان خدمات بدان‌ها مبادرت کنند، در بر نگرفته و در مورد مفهوم مسئولیت مشترک در ارتکاب یک عمل خلاف نیز سخنی به میان نیاورده است.

از ۱۹۹۶ بدین سو، به تدریج، برخی راه‌حل‌های قانونی ظهور کرده است. این قوانین بایکدیگر متفاوت‌اند و برخی تنها به کپی‌رایت می‌پردازند، حال

آنکه شماری دیگر «رویکردی افقی» دارند، بدین معنا که در آن‌ها - صرف نظر از دلایل غیرقانونی بودن یک اثر انتقال یافته - مسئولیت ارائه کنندگان خدمات پیش‌بینی شده است. به بیان دیگر، رویکرد افقی نه تنها تخلفات کپی‌رایت بلکه دیگر قوانین همچون افترا و ابتذال را نیز در بر می‌گیرد. پارلمان اروپا و شورای اتحادیه اروپا در ژوئن ۲۰۰۰ دستورالعملی موسوم به «دستورالعمل تجارت الکترونیک» را در خصوص برخی ابعاد حقوقی خدمات جامعه اطلاع‌رسانی و به‌ویژه تجارت الکترونیک در بازار داخلی اروپا تصویب کردند. این دستورالعمل، با بهره‌گیری از رویکرد افقی، چگونگی رفتار کشورهای عضو را در برابر موضوع مسئولیت ارائه کنندگان خدمات آن‌لاین هماهنگ می‌کند. کشورهای دیگری چون ژاپن نیز رویکرد افقی را برگزیده‌اند. کنگره ایالات متحده آمریکا، قوانین ویژه کپی‌رایت را در قالب بخشی از «قانون کپی‌رایت هزاره دیجیتال» به تصویب رساند. به طور کلی، در این قوانین در باره مسئولیت ارائه کنندگان خدمات آن‌لاین در ارتباط با برخی فعالیت‌های خاص، معافیت‌ها و محدودیت‌هایی لحاظ شده است.

موضوع مسئولیت ارائه کنندگان خدمات آن‌لاین در کارگاهی که در اواخر ۱۹۹۹ در مقر وایپو برگزار شد مورد بررسی قرار گرفت. در این کارگاه چارچوب‌های حقوقی موجود و پیشنهادهای ملی و منطقه‌ای، اجرای عملی مسأله از طریق روش‌های اعلان و یادداشت و راه‌های هماهنگ‌سازی بین‌المللی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. همان‌گونه که در «دستور کار دیجیتالی وایپو» نیز آمده است، تحولات دیگر مربوط به این مسأله نیز اندکی بعد مورد توجه قرار گرفت.

مسائل باقیمانده در حوزه کپی‌رایت و حقوق جانبی

مسائل باقی‌مانده پس از تصویب معاهدات WCT و WPPT عمدتاً توسط

کشورهای عضو واپیو در «کمیته دائمی کمی رایت و حقوق جانبی» (SCCR) مورد بحث و بررسی قرار گرفت. اطلاعات مربوط به نشست‌های کمیته یادشده در وب سایت واپیو قابل دسترسی است.

الف - حمایت از برنامه‌های اجرایی صوتی و تصویری

گرچه معاهده WPPT از حقوق اجراکنندگان حمایت می‌کند، اما مفاد این معاهده تقریباً به طور کامل به جنبه‌های شفاهی برنامه‌های اجرایی و نمایشی مربوط می‌شوند و نه به برنامه‌های صوتی - تصویری. علت این امر آن است که در مناطق مختلف جهان برای حمایت از اجراکنندگان آثار صوتی - تصویری روش‌های متفاوتی پدید آمده است. برخی از این روش‌ها بر پایه حقوق قانونی و برخی دیگر بر پایه قرارداد بنا شده‌اند. (دسته دوم را می‌توان با اتحادیه‌های قدرتمند و داد و ستد جمعی ترکیب نمود). در جریان کنفرانس دیپلماتیک ۱۹۹۶ مشخص شد که، در مدت زمان کوتاه موجود، پیوند دادن این دو روش و ایجاد زبانی مشترک میان آن دو غیر ممکن است. بنابراین، تصمیم بر آن شد که مذاکرات با هدف تدوین پروتکلی برای WPPT یا معاهده‌ای جدید که اجراکنندگان آثار صوتی - تصویری را تحت پوشش قرار دهد ادامه یابد.

آثار صوتی و تصویری در بسیاری از قوانین داخلی و تا حدودی نیز در کنوانسیون رم مورد حمایت قرار گرفته‌اند، لیکن هیچ معاهده چندجانبه‌ای وجود ندارد که در آن حقوق اجراکنندگان در مورد نسخه‌های صوتی - تصویری مجاز برنامه‌هایشان پیش‌بینی شده باشد.

گسترش حمایت بین‌المللی از اجراکنندگان، به گونه‌ای که برنامه‌های صوتی و تصویری را نیز در بر بگیرد، حائز اهمیت است، زیرا به موازات افزایش مجاری انتقال، استفاده از برنامه‌های صوتی - تصویری در اینترنت سیری صعودی خواهد یافت. افزون بر این، فناوری‌های

دیجیتالی امکان دستکاری و تحریف غیر مجاز صدا و تصویر اجراکنندگان را نیز فراهم آورده‌اند. (به طور مثال می‌توان به پدیده «مورفینگ» اشاره کرد). بنابراین بسیار مهم است که راه حلی رضایت‌بخش یافت شود تا حقوق اجراکنندگان در فضای دیجیتال شفاف گردد.

تبادل نظر در خصوص موضوع یادشده از سال ۱۹۹۶ بدین سو در SCRR ادامه داشته است و در دسامبر ۲۰۰۰ نیز کنفرانسی دیپلماتیک با موضوع حمایت از برنامه‌های صوتی و تصویری برگزار شد. گرچه این کنفرانس در اغلب مسائل بنیادین به توافقاتی رسید، اما مسأله پذیرش بین‌المللی انتقال حقوق همچنان لاینحل باقی ماند.

در نشست عمومی کشورهای عضو وایپو، که در سپتامبر ۲۰۰۱ برگزار شد، ریاست وایپو، با توجه به دیدگاه‌های گوناگون هیأت‌های شرکت‌کننده در نشست، چنین نتیجه‌گیری کرد که در این مورد که حمایت از آثار صوتی - تصویری حائز اهمیت است اتفاق نظر وجود دارد و این مایه نگرانی است که، با وجود این اتفاق نظر، کنفرانس نتوانسته است به توافقی که به اختلافات پایان دهد دست یابد. وی از همه اعضا خواست که تماس‌ها و رایزنی‌های خویش را برای حل این اختلافات ادامه دهند و از دفتر بین‌المللی وایپو نیز تقاضا کرد که در موارد مقتضی مساعدت‌های لازم را به عمل آورد. او پیشنهاد کرد که کشورهای عضو «کمیته دائمی کپی‌رایت و حقوق جانبی» را در جریان پیشرفت‌های احتمالی در مذاکرات قرار دهند و مسأله مذکور در دستور کار نشست آینده اعضا که در سپتامبر ۲۰۰۲ برگزار خواهد شد نیز گنجانده شود.

نتیجه‌گیری ریاست وایپو مورد توجه مجمع عمومی قرار گرفت و این نشست تصمیم گرفت که موضوع مورد بحث در دستور کار جلسه آینده مجمع عمومی در سال ۲۰۰۲ نیز قرار گیرد و ریاست وایپو مجمع عمومی را از پیشرفت‌های احتمالی مطلع کند.

ب - حمایت از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی

یکی دیگر از موضوعاتی که توسط کمیته دائمی مورد بحث قرار گرفته، بحث حمایت از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی است. مسأله مورد بحث در این‌جا روزآمد کردن حمایت از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی - که در زمره دارندگان حقوق جانبی اند - در پاسخ به فناوری‌های دیجیتالی و استفاده روزافزون از اینترنت است. حمایت از دو طبقه سنتی دیگر دارندگان حقوق جانبی، یعنی اجراکنندگان و تولیدکنندگان آوانگاشت‌ها در معاهده WPPT روزآمد شده است، ولی در مورد حمایت از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی چنین اتفاقی بروز نکرده است.

هم‌اکنون پخش اینترنتی یک واقعیت است، چه این پخش به صورت مستقیم از طریق شبکه مزبور صورت گیرد و چه پخش مجدد برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی باشد. در این مورد اتفاق نظر وجود دارد که زمان آن رسیده که مفاد تا حدودی کهنه کنوانسیون رم در خصوص حمایت از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی مورد بازبینی و تجدید نظر قرار گیرد. از زمان تصویب کنوانسیون رم در سال ۱۹۶۱ تحولات عمده‌ای در فناوری‌ها و بازار مربوط به پخش رادیویی و تلویزیونی پدید آمده است. یکی از مسائل مورد بحث کمیته دائمی، هدف حمایت و به عبارت دیگر آن چیزی است که باید با توجه به تحولات دهه‌های گذشته مورد حمایت قرار گیرد. مسأله مورد بحث دیگر، موضوع حمایت و به عبارت دیگر کسانی است که باید از این حمایت بهره‌مند شوند.

به طور کلی، موضوع، حمایت سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی است، لیکن به دنبال تحولات تکنولوژیک پدید آمده، نهادهای جدیدی نیز پا به عرصه پخش برنامه‌گذارده‌اند و این پرسش به وجود آمده که هر نهادی که به پخش سیگنال و برنامه پردازد واجد شرایط تلقی شدن به

عنوان یک سازمان رادیویی و تلویزیونی و برخورداری از حمایت است یا خیر. یکی از مسائل مرتبط با موضوع نیز این است که آیا آن دسته از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی، که در کنار فعالیت سنتی خویش یعنی پخش برنامه به فعالیت‌های دیگری هم مبادرت می‌ورزند، نیز مورد حمایت خواهند بود؟

از جمله دیگر مسائل می‌توان به منطق حمایت از سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی - این‌که چرا باید چنین حمایتی صورت گیرد - و دامنه حمایت از آن‌ها - این‌که چه نوع حمایت‌هایی باید انجام پذیرد - اشاره کرد. در خصوص مسأله نخست باید گفت که سازمان‌های رادیویی و تلویزیونی در گذشته، به دلیل سرمایه‌گذاری تلاش‌های پرمخاطره و سهم‌شان در گسترش فرهنگ و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی به عموم، مورد حمایت قرار گرفته‌اند. در خصوص دامنه حمایت نیز کشورهای عضو پیشنهادهای فراوانی به کمیته دائمی تسلیم کرده‌اند که تبادل نظر در خصوص آن‌ها همچنان ادامه دارد.

پ - حمایت از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی غیر اصلی یکی دیگر از موضوعات گنجانده شده در دستور کار کمیته دائمی، حمایت از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی است. کشورهای عضو وایپو امکان حمایت از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی غیر اصلی را، که در حال حاضر تحت حمایت کپی‌رایت نیستند، مورد بررسی قرار داده‌اند.

شرط اصلی بودن، که به موجب آن یک پایگاه اطلاع‌رسانی برای برخورداری از حمایت کپی‌رایت باید «به استناد گزینش و تنظیم» محتوای آن یک آفریده فکری تلقی گردد، بدین معناست که برخی پایگاه‌های اطلاع‌رسانی - حتی اگر برای تهیه و تولیدشان سرمایه‌گذاری هنگفتی صورت گرفته باشد - مورد حمایت کپی‌رایت قرار نخواهند گرفت. در این

مورد که آیا باید این‌گونه سرمایه‌گذاری‌ها نیز مورد حمایت قرار گیرد یا خیر، مباحث فراوانی انجام گرفته است.

گزینه دیگر آن است که از رویکردی استفاده شود که بر مبنای آن پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مورد بحث در برابر اختلاس یا رقابت غیر منصفانه حمایت شوند.

در کنفرانس دیپلماتیک وایپو در مورد برخی مسائل کپی‌رایت و حقوق جانبی، که در دسامبر ۱۹۹۶ برگزار شد و به تصویب معاهدات WCT و WPPT انجامید، در میان اسناد دیگر سندی وجود داشت موسوم به «طرح اولیه مفاد بنیادین معاهده مالکیت فکری در خصوص پایگاه‌های اطلاع‌رسانی برای بحث و بررسی در کنفرانس دیپلماتیک». گرچه در مورد این طرح توافقی حاصل نشد، اما کنفرانس مزبور توصیه‌نامه‌ای در خصوص پایگاه‌های اطلاع‌رسانی به تصویب رساند.

اخیراً به درخواست کمیته دائمی، دبیرخانه وایپو ترتیب انجام پنج مورد مطالعه در مورد آثار حمایت از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی بین‌المللی بر کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال گذار را داده است. نتایج این مطالعات را کمیته دائمی بررسی خواهد کرد.

باتوجه به تحولات منطقه‌ای و ملی، جامعه اروپا در سال ۱۹۹۶ دستورالعمل مورخ ۱۱ مارس ۱۹۹۶ پارلمان و شورای اروپا در مورد حمایت قانونی از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی را که حاوی مفادی در مورد حمایت Sui generis از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی است به تصویب رساند. دستورالعمل مذکور از سوی ۱۵ کشور عضو اتحادیه اروپا و شماری از کشورهایی که با این اتحادیه پیوند تجاری دارند به اجرا گذارده شده است. شمار معدودی از دیگر کشورها نیز حمایت از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی غیر اصلی را در قوانین داخلی خویش پیش‌بینی کرده‌اند.

صلاحیت قضایی و قانون قابل اجرا

یکی دیگر از موضوعات عمده، مسأله صلاحیت قضایی و قانون قابل اجراست. شبکه اینترنت، به لحاظ قضایی، در حوزه‌های متعددی قرار دارد، زیرا کاربران می‌توانند از هر نقطه‌ای از جهان به این شبکه دسترسی یابند. اطلاعات دیجیتالی نیز ممکن است از کشورهای گوناگون که دارای نظام‌های حقوقی متعددند، استفاده کنند.

با توجه به ماهیت اینترنت، این مسأله که چه دادگاه یا نهادی باید در مورد اختلافات حکم صادر کند و کدام قانون اعمال شود، چالش‌های عمده‌ای را موجب شده است، به‌ویژه در حوزه مالکیت فکری. در عین حال، این‌گونه مسائل فراتر از موضوع مالکیت فکری است و دیگر عرصه‌ها را نیز در بر می‌گیرد. حتی صرف نظر از تأثیر شبکه‌های دیجیتالی جهانی، بهره‌گیری از آثار فکری در سطح بین‌المللی همواره مسائل پیچیده‌ای را در مورد حقوق خصوصی در سطوح بین‌المللی پدید آورده است. در شبکه اینترنت پیچیدگی این مسائل چند برابر می‌شود، زیرا نه تنها ممکن است در مورد محل وقوع فعالیت‌های مربوط تردید به وجود آید، بلکه خود فعالیت‌ها ممکن است پیامدهای عمدی و غیر عمدی در سطح جهان به دنبال داشته باشند.

در سطح ملی مسائلی چون صلاحیت قضایی، قانون قابل اجرا و پذیرش و اجرای احکام خارجی با استناد به حقوق خصوصی بین‌المللی حل شده‌اند. اصولاً هر کشور خود حقوق خصوصی بین‌المللی خویش را تعیین می‌کند. گرچه در برخی از مناطق جهان بعضی از این قوانین با انعقاد معاهداتی هماهنگ و همسو شده‌اند، اما سیمای کلی حقوق خصوصی در سطح جهان همچنان ناهمگون است.

صلاحیت قضایی و پذیرش احکام خارجی

در سطح بین‌المللی، «کنفرانس لاهه در مورد حقوق خصوصی بین‌المللی» در ژوئن ۱۹۹۷ کمیسیونی ویژه را برای پرداختن به موضوع صلاحیت قضایی در سطح بین‌المللی و آثار احکام خارجی بر مسائل مدنی و تجاری تشکیل داد. این کمیته ویژه، پس از برگزاری نشست‌هایی چند، «پیشنویس مقدماتی کنوانسیون صلاحیت قضایی و احکام خارجی بین‌المللی در موضوعات مدنی و اجتماعی» را تهیه کرده است. این پیش‌نویس اهدافی دوگانه دارد: نخست، ایجاد هماهنگی در میان قوانین قضایی و محدود کردن محل‌های اقامه دعوی حقوقی به معدودی اماکن مناسب و بدین ترتیب ممانعت از تعدد دعوی و صدور احکام متناقض؛ دوم، تسهیل و تسریع کردن پذیرش و اجرای احکام، مشروط بر آنکه احکام مورد نظر منطبق بر مفاد پیش‌نویس کنوانسیون باشند.

در پاسخ به این دیدگاه که بخشی از مسائل صلاحیت قضایی که به مالکیت فکری مربوط می‌شود باید بیشتر مورد مطالعه قرار گیرد، در فوریه ۲۰۰۱ نشستی کارشناسی با موضوع «مالکیت فکری و کنوانسیون آتی صلاحیت قضایی و پذیرش و اجرای احکام خارجی در موضوعات مدنی و تجاری» در ژنو برگزار شد.

در ژوئن ۲۰۰۱ بخش اول اجلاس دیپلماتیک با هدف بررسی تصویب کنوانسیون مزبور برگزار شد و نسخه‌ای جدید از متن موقت کنوانسیون را تدوین کرد. در جریان این اجلاس در مورد گنجاندن موضوع مالکیت فکری در حوزه کنوانسیون یادشده اتفاق نظری حاصل نشد. بخش دوم این اجلاس دیپلماتیک در آینده برگزار خواهد شد.

قوانین قابل اجرا

پس از آن‌که دادگاهی تشخیص داد که صلاحیت قضایی لازم برای

رسیدگی به یک پرونده مفروض را دارد، باید تصمیم بگیرد که کدام قانون بنیادین باید برای تعیین ویژگی‌های مسأله مورد اختلاف اعمال گردد. تعیین قوانین قابل اجرا مستلزم پاسخ به بسیاری از همان مسائلی است که در فرآیند تعیین نهاد قضایی مناسب نیز مطرح است. نوع مسائل قانونی که وسائل ارتباطی و فناوری‌های دیجیتالی در مورد حمایت و بهره‌گیری از مالکیت فکری پدید آورده‌اند به همان اندازه دشوار و پیچیده است.

فعالیت‌های وایپو

به منظور پاسخگویی به نیازهای فزاینده موجود، برای مطالعه دقیق رابطه بین حقوق خصوصی بین‌المللی و حقوق مالکیت فکری، وایپو به چندین اقدام ابتکاری دست زده است:

در دسامبر ۱۹۹۸، وایپو نشستی با حضور گروهی از کارشناسان با موضوع «حقوق خصوصی بین‌المللی و حمایت از آثار پخش شده از طریق شبکه‌های دیجیتالی جهانی» برگزار کرد.

در ژانویه ۲۰۰۱، اجلاس وایپو با موضوع «حقوق خصوصی بین‌المللی و مالکیت فکری» در ژنو برگزار شد. تاریخ و محل برگزاری نشست‌های کارشناسی فوق در مورد مالکیت فکری و کنوانسیون آتی صلاحیت قضایی و پذیرش و اجرای احکام خارجی در موضوعات مدنی و تجاری، با توجه به این اجلاس انتخاب شده بود. این اجلاس به کشورهای عضو وایپو و جامعه بین‌المللی مالکیت فکری و نیز شرکت‌کنندگان در نشست کارشناسی لاهه فرصتی داد تا از آخرین تحولات در مورد این مسائل آگاهی یافته، آن‌ها را به بحث و تبادل نظر بگذارند.

دیگر برنامه‌ها

کپی‌رایت و حقوق جانبی که از مجرای قواعد بین‌المللی و قوانین داخلی

فراهم می‌آیند، ابزارهایی مناسب‌اند که گستره‌ای وسیع از آفرینندگان و افراد فعال در فرآیند تولید و توزیع محصولات خلاقیت‌آمیز از آن‌ها سود می‌جویند. وایپو متعهد است که از طریق کتب راهنما، مطالعات مربوط به آثار اقتصادی و دیگر محصولات اطلاع‌رسانی، اطلاعاتی را در مورد چگونگی استفاده بهینه از این ابزارها به مخاطبان عرضه کند. از جمله مسائل مدنظر در این خصوص تکالیفی است که معاهدات بین‌المللی موجود در حوزه کپی‌رایت و حقوق جانبی و صدور مجوز کپی‌رایت و حقوق جانبی بر دوش قانون‌گذاران داخلی می‌نهند.

افزون بر این، بخش کپی‌رایت و حقوق جانبی وایپو در حال آغاز طرحی است در خصوص اهمیت اقتصادی کپی‌رایت و حقوق جانبی. در سطح ملی، بخش عمده‌ای از پژوهش‌های اقتصادی نشان داد که سهم صنایع فرهنگی، سرگرمی و اطلاع‌رسانی در تولید ناخالص ملی درخور ملاحظه و اغلب بین سه تا پنج درصد است. حیات اقتصادی این صنایع وابسته به حمایت مؤثر و کارآمد از کپی‌رایت و حقوق جانبی است و جایگاه اقتصادی آنان عاملی است برای سنجش میزان اهمیت کپی‌رایت و حقوق جانبی در نظر جامعه. فعالیت‌های وایپو در این خصوص، در وهله نخست با هدف مطالعه روش‌های به کار گرفته شده در این مطالعات است تا بتوان بر مبنای آن بهترین شیوه‌های اجرایی را توصیه کرد. به علاوه، وایپو از مطالعاتی که در این زمینه در برخی کشورهای در حال توسعه صورت می‌گیرد حمایت می‌کند.

نتیجه‌گیری

حوزه کپی‌رایت و حقوق جانبی، به دلیل پیشرفت‌های تکنولوژیکی دهه‌های اخیر که شیوه‌های نوین توزیع و پخش آفریده‌های خلاقیت‌آمیز از طریق مسائل ارتباطی دیجیتال جهانی همچون اینترنت را به همراه

داشته، گسترش درخور ملاحظه‌ای یافته است. وایپو به تلاش خویش در جهت تدوین استانداردهای بین‌المللی نوین برای حمایت از کپی‌رایت و حقوق جانبی در فضای مجازی ادامه داده و خواهد کوشید آگاهی عمومی نسبت به اهمیت حمایت مؤثر و کارآمد از کپی‌رایت و حقوق جانبی را افزایش داده و پیوندهای بین کپی‌رایت و حقوق جانبی از یک سو و توسعه فرهنگی و اجتماعی را نمایان سازد و در عین حال به کشورهای عضو کمک کند تا بتوانند از این حقوق در جهت تقویت اقتصاد ملی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان خویش بهره‌گیرند.

